

XXX OLIMPIADA FIZYCZNA ETAP I

Zadanie teoretyczne

ZADANIE T2

Nazwa zadania: „”

Dwa równoległe przewody o długości l , znajdujące się w odległości $d \ll l$, włączono do źródła o stałym napięciu U i zwarto oporem R (rys. poniżej). Promienie przewodów są równe i wynoszą $r \ll d$. Oblicz siłę (kierunek i wartość), jaką te przewody oddziałują na siebie , gdy $d = 1\text{mm}$, $U = 5\text{kV}$, $r = 0,01\text{mm}$, $R = 5\text{k}\Omega$, $l = 1\text{m}$.

Uwaga :

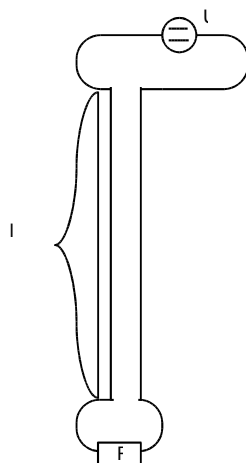
- 1) Pojemność wzajemna dwóch bardzo długich przewodów umieszczonych równoległe względem siebie wynosi

$$C = \frac{\Pi \epsilon \epsilon_0 l}{\ln \frac{d-r}{r}}$$

ϵ - stała dielektryczna ośrodka,

ϵ_0 - przenikalność elektryczna próżni

- 2) $\frac{d}{dx} \ln x = \frac{1}{x} \quad (x > 0)$

ROZWIĄZANIE ZADANIA T2

Natężenie prądu płynącego w obwodzie, a zatem i w każdym z oddziałujących przewodów wynosi

$$I = \frac{U}{R + R'}$$

gdzie R' jest oporem przewodów, który można obliczyć na podstawie znajomości oporu właściwego ρ :

$$R' = \frac{2l}{\pi r^2} \rho$$

Podstawiając wartość oporu właściwego miedzi $\rho = 1,7 \cdot 10^{-8} \Omega \cdot m$ oraz wymiary przewodów z treści zadania otrzymujemy $R' = 100 \Omega$. Ponieważ wartość $R = 5 M\Omega$ jest duża, możemy w dalszych rozważaniach śmiało przyjąć $R' \ll R$ i zaniedbać opór przewodów. W takiej sytuacji napięcie panujące między przewodami jest równe napięciu U źródła, a przewody można traktować jako okładki naładowanego kondensatora.

Oddziaływanie między przewodami będzie więc zarówno natury magnetycznej (oddziaływanie dwóch przewodów z prądem), jak i natury elektrostatycznej (oddziaływanie między okładkami naładowanego kondensatora).

Obliczymy najpierw siłę oddziaływania magnetycznego F_m . W przypadku dwóch długich (w stosunku do odległości) przewodów równoległych, siła ta jest określona znanym wzorem

$$F_m = \frac{\mu_0}{2\pi} \frac{I^2}{d} l$$

(μ_0 - przenikalność magnetyczna próżni).

Po podstawieniu wyrażenia na natężenie prądu $I = U/R$ otrzymujemy

$$F_m = \frac{\mu_0}{2\pi} \frac{U^2}{dR^2} l \quad (1)$$

Ponieważ w obu przewodach prąd płynie w przeciwne strony, pod wpływem siły F_m będą się one odpychać.

Do obliczenia siły F_e przyciągania elektrostatycznego przewodów wykorzystujemy wzór na natężenie pola elektrycznego E prostoliniowej i długiej, jednorodnie naładowanej (gęstość liniowa ładunku równa $\frac{Q}{l}$) nici w odległości d od niej.

Wzór ten możemy łatwo wyprowadzić z prawa Gaussa, gdy zdamy sobie sprawę, że wektor pola elektrycznego wytwarzanego przez taki ładunek jest prostopadły do nici. Rozpatrujemy w tym celu walec o promieniu d i wysokości h , którego oś pokrywa się z nicią. Strumień pola elektrycznego przez powierzchnię walca, który wynosi $2\pi dhE$, jest zgodnie z prawem Gaussa równy zawartemu wewnątrz walca ładunkowi, czyli $\frac{Qh}{l}$ podzielonemu przez $\epsilon\epsilon_0$. Stąd wynika

$$E = \frac{\frac{Q}{l}}{2\pi\epsilon\epsilon_0 d}$$

Jeżeli w odległości d od naładowanej nici znajduje się równoległa do niej nić długości l , naładowana ładunkiem $-Q$, to przewody te przyciągają się siłą

$$F_c = QE = \frac{Q^2}{2\pi\epsilon\epsilon_0 ld} = \frac{U^2 C^2}{2\pi\epsilon\epsilon_0 ld}$$

Po podstawieniu podanego w treści zadania wyrażenia na C i skorzystaniu z warunku $d \gg r$ otrzymujemy wzór przybliżony

$$F_c = \frac{\pi\epsilon\epsilon_0 l U^2}{2d \left(\ln \frac{d}{r} \right)^2} \quad (2)$$

Podstawiając do wzorów (1) i (2) wartości podane w treści zadania oraz $\mu_0 = 4\pi \cdot 10^{-7} \text{ N/A}^2$, $\epsilon_0 = 8,85 \cdot 10^{-12} \text{ C}^2/\text{N} \cdot \text{m}^2$, $\epsilon = 1$ (próżnia, powietrze), otrzymujemy

$$F_m \approx 2 \cdot 10^{-19} \text{ N}, \quad F_c \approx 16 \cdot 10^{-3} \text{ N}$$

Siły F_m i F_c mają – jak to wynika z przeprowadzonej powyżej dyskusji – przeciwne zwroty. Ponieważ $F_c \gg F_m$, wypadkowa siła F jest praktycznie równa F_c . Siła ta działa na każdy przewód w stronę drugiego przewodu: przewodniki przyciągają się. Ta pozorna sprzeczność w stosunku do tego, czego uczą podręczniki na temat oddziaływania dwóch przewodników z prądem, wynika stąd, że w omawianym przypadku siła oddziaływania (magnetycznego) płynących w przewodach prądów jest akurat zaniedbywalna w porównaniu z siłą oddziaływania elektrostatycznego ładunków zgromadzonych na tych przewodach.

Spróbujmy teraz poszukać takich wartości napięcia oraz natężenia prądu, przy których siły F_e i F_m działające na przewody są równe. Przede wszystkim nasuwa się propozycja zwiększenia natężenia prądu. Trzeba jednak uważać, aby nie doszło do stopienia cieniutkich przewodów. Jeśli przyjmiemy jeszcze bezpieczną wartość $I = 50\text{mA}$, to odpowiadająca jej wartość napięcia wyniesie około 25V . Obie jednak siły F_e i F_m są w tym przypadku na tyle małe ($\approx 5 \cdot 10^{-7}\text{N}$), że prawdopodobnie ginęłyby one „w tle” oddziaływań zewnętrznych, związanych z konwekcją powietrza wywołaną nagrzewaniem się drutów. Dlatego też do obserwacji siły magnetycznego oddziaływania przewodów z prądem należy stosować grubsze przewody i znacznie silniejsze prądy.

Skoro mowa o wpływie powietrza, należy jeszcze wspomnieć o niebezpieczeństwie wyładowania elektrycznego między przewodami : aby uniknąć wyładowań przy napięciu 5kV konieczne byłoby umieszczenie przewodów w próżni lub na przykład w powietrzu pod zwiększonym ciśnieniem (wyższe napięcie przebicia).

Źródło:
Autorzy : Andrzej Nadolny, Krystyna Pniewska
Wydawnictwo : WSiP 1986 r

Komitet Okręgowy Olimpiady Fizycznej w Szczecinie
www.of.szc.pl